ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
27 Φεβρουαρίου 1985 [1]

Στην υπόθεση 112/83

που έχει ως αντικείμενο αίτηση προς το Δικαστήριο, δυνάμει του άρθρου 117 της Συνθήκης ΕΟΚ, του Tribunal d'instance του Παρισιού — 1ου Διοικητικού Διαμερίσματος, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Société des produits de maïs SA

και

Administration des douanes et droits indirects,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς το κύρος του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, περί τροποποιήσεως των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών κατόπιν της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας του γαλλικού φράγκου,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο από τους Mackenzie Stuart, πρόεδρο, G. Bosco, O. Due και K. Κακούρη, προέδρους τμήματος, P. Pescatore, T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann και Y. Galmot, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Darmon
γραμματέας: D. Louterman, υπάλληλος διοικήσεως

εκδίδει την ακόλουθη

1 — Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις των διαδίκων, οι οποίες κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, έχουν συνοπτικά ως εξής:

1. Περιστατικά και διαδικασία

Η Société des produits de maïs, ενάγουσα στην κύρια δίκη, εισάγει, εξάγει, αγοράζει, μεταποιεί και πωλεί αραβόσιτο, καθώς και διάφορα προϊόντα που παράγονται απ' αυτόν.

Εξάγει από τη Γαλλία προς άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας διάφορα προϊόντα, που παράγονται από τη μεταποίηση του αραβοσίτου, ήτοι:

— θραύσματα αραβοσίτου (κλάση: 10.05, καταστάσα 23.02),

— αλευρόκολλα (κλάση 23.03),

— διάφορα άλλα προϊόντα, όπως άμυλο, γλυκόζη, δεξτρόζη, επονομαζόμενα « τροποποιημένα » προϊόντα (όπως άμυλο ανακατεμένο σε χημικά προϊόντα) (μεταξύ άλλων, κλάσεις 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001).

Κατ' εφαρμογή του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976 (ΕΕ L 79, σ. 4), και των τροποποιητικών του κανονισμού αυτού, επί των εξαγωγών αυτών εισπράττονταν νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά.

Δεδομένου ότι αναγνωρίστηκε το ανίσχυρο του κανονισμού 652/76 και των τροποποιητικών αυτού κανονισμών από το Δικαστήριο με την απόφασή του της 15ης Οκτωβρίου 1980 (145/79, Roquette, Rec. σ. 2917), η Société des produits de maïs άσκησε ενώπιον του Tribunal d'instance του πρώτου διαμερίσματος του Παρισιού, με δικόγραφο της 30ής Δεκεμβρίου 1980, κατά της Administration des douanes et droits indirects, αγωγή ζητώντας τα νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά που είχαν αδικαιολογήτως εισπραχτεί, ελλείψει νομίμου βάσεως, δηλαδή:

— 598 212,48 γαλλικά φράγκα όσον αφορά τα θραύσματα αραβοσίτου (κλάση 10.05, καταστάσα 23.02),

— 1 008 731,36 γαλλικά φράγκα όσον αφορά την αλευρόκολλα (κλάση 23.02),

— 3 443 653,01 γαλλικά φράγκα όσον αφορά διάφορα άλλα προϊόντα, προερχόμενα από τη μεταποίηση του αραβοσίτου (άμυλο, γλυκόζη, δεξτρόζη, « τροποποιημένα » προϊόντα, μεταξύ άλλων, κλάσεις: 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001),

καθώς και την καταβολή των νομίμων τόκων επί των ποσών αυτών.

Αμυνόμενη η Administration des douanes ισχυρίζεται, αφενός, ότι η ενάγουσα δεν απέδειξε ότι τα αντισταθμιστικά ποσά, που προσδιορίζονται από τον εν λόγω κανονισμό για τα παράγωγα προϊόντα, είχαν « σαφώς υπερβεί » εκείνα που καθορίζονται για την ποσότητα του αραβοσίτου που χρησιμοποιείται για την παρασκευή των εν λόγω παραγώγων προϊόντων και, αφετέρου, ότι, με την προαναφερθείσα απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι « το ανίσχυρο του κανονισμού 652/76 και των μεταγενεστέρων κανονισμών δεν επιτρέπει να τεθεί υπό αμφισβήτηση η είσπραξη ή η καταβολή νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που πραγματοποιούν οι εθνικές αρχές, βάσει των διατάξεων αυτών για την περίοδο προ » της αποφάσεως.

Το Tribunal d'instance εκτιμώντας, αφενός μεν, ότι η απόφαση του Δικαστηρίου, αποφανθείσα ότι δεν υπήρχε λόγος αποδόσεως των ποσών που είχαν εισπραχτεί πριν από την ημερομηνία της εκδόσεώς της, μείωσε, κατά μεγάλο μέρος, τη σημασία της ακυρωτικής αποφάσεως που αυτό έλαβε, αφετέρου δε, ότι η εν λόγω απόφαση ήταν εντελώς αντίθετη στην προηγούμενη νομολογία του Δικαστηρίου και, τέλος, έθετε σημαντικά ερωτήματα ως προς την εφαρμογή των άρθρων 177 και 174, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΟΚ, αποφάσισε, με απόφαση της 7ης Ιουνίου 1983, για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και σαφήνειας, να αναβάλει την οριστική του απόφαση και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Είναι έγκυρες οι διατάξεις του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, περί καθορισμού νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών εφαρμοστέων επί της εξαγωγής θραυσμάτων αραβοσίτου (δασμολογική κλάση 10.05, που κατέστη 23.02), αλευρόκολλας (δασμολογική κλάση 23.03) και προϊόντων που εμπίπτουν στις κλάσεις 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28 1, 35.05 A, 29.04-77.001;

2) Σε περίπτωση ανισχύρου, κατά ποιο μέτρο είναι ανίσχυρες;

3) Σε περίπτωση ανισχύρου, ποιες είναι οι έννομες συνέπειες του ανισχύρου αυτού, λαμβανομένου υπόψη του αιτήματος περί επιστροφής, εν όλω ή εν μέρει, των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που έχουν εισπραχτεί από τις εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής της 24ης Μαρτίου 1976;

4) Αν υποτεθεί ότι το προσηκόντως διαπιστωθέν ανίσχυρο ενός κοινοτικού κανονισμού αποκλείει, για το παρελθόν, κάθε εκ νέου θέση υπό αμφισβήτηση των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που έχουν εισπραχτεί δυνάμει του κανονισμού αυτού, το γεγονός αυτό αποκλείει, και κατά ποιο μέτρο, κάθε καταβολή των εν λόγω νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών;

Η διάταξη περί παραπομπής καταχωρίστηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 16 Ιουνίου 1983.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από το νομικό της σύμβουλο F. Lamoureux, και η Société des produits de maïs, εκπροσωπούμενη από το δικηγόρο Παρισιού A. Desmazières de Séchelles.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε την έναρξη της προφορικής διαδικασίας χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Κάλεσε πάντως την Επιτροπή, καθώς και την εναγόμενη της κύριας δίκης, να απαντήσουν εγγράφως σε ορισμένα ερωτήματα.

2. Περίληψη των παρατηρήσεων που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

Η *Επιτροπή* μολονότι υπογραμμίζει ότι δεν προκύπτει από το φάκελο, που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο, κατά ποια ημερομηνία έγιναν οι επίδικες εξαγωγές, θεωρεί αναγκαίο να διευκρινίσει ότι, πλην του αμύλου αραβοσίτου (διάκριση 11.08 A I), τα προϊόντα που είναι επίδικα στην κύρια δίκη διαφέρουν από εκείνα που αναφέρονται στην προπαρατεθείσα υπόθεση 145/79 και ότι, με την απόφασή του περί παραπομπής, το Tribunal αναφέρθηκε, για ορισμένα προϊόντα, σε πλήρεις κλάσεις του κοινού δασμολογίου και όχι σε συγκεκριμένες δασμολογικές διακρίσεις, και ότι η βαλλόμενη κανονιστική ρύθμιση καθόρισε τα νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά για προϊόντα που αφορούν ορισμένες δασμολογικές διακρίσεις και όχι πλήρεις κλάσεις. Εξάλλου, κατ' αυτή, υπάρχουν ορισμένα σφάλματα και συγχύσεις στην απόφαση περί παραπομπής: η διάκριση 17.02-23 δεν καλύπτει κανένα προϊόν ούτε στο ΚΤΔ ούτε στο Nimexe· οι διακρίσεις 17.02-28.0 και 17.02-28.1 είναι κλάσεις Nimexe, που

αντιστοιχούν στη διάκριση του ΚΤΔ 17.02 Β Ι β· τέλος η κλάση 29.04-77.001 αποτελεί μια κλάση Nimexe, που αντιστοιχεί στη διάκριση του ΚΤΔ 29.04 C III β) 1.

Εξετάζοντας τα εν λόγω προϊόντα, εκθέτει ότι τα « θραύσματα αραβοσίτου » και η « αλευρόκολλα » εμπίπτουν στη δασμολογική διάκριση 23.02 Α Ι (πίτυρα αραβοσίτου ή ρυζιού). Ως προς τα « λοιπά προϊόντα που παράγονται από τον αραβόσιτο », η δασμολογική διάκριση 11.08 Α Ι περιλαμβάνει το άμυλο αραβοσίτου, οι διακρίσεις 17.02 Β Ι α), 17.02 Β Ι β), 17.02 Β ΙΙ α) και 17.02 Β ΙΙ β) τη γλυκόζη και το σιρόπι γλυκόζης, η διάκριση 35.05 Α τη δεξτρίνη και η διάκριση 29.04 C III β) 1 (που αντιστοιχεί στην κλάση Nimexe 29.04-77.001) τη γλυκυτόλη (sorbitol).

Όσον αφορά το *πρώτο ερώτημα*, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, με την προαναφερθείσα απόφαση 145/79, το Δικαστήριο αναγνώρισε το ανίσχυρο του κανονισμού 652/76 για το λόγο ιδίως ότι η Επιτροπή είχε υπερβεί τα όρια που της έθετε ο κανονισμός 974/71, καθορίζοντας τα αντισταθμιστικά ποσά επί του αμύλου αραβοσίτου βάσει της τιμής παρεμβάσεως του αραβοσίτου, χωρίς να αφαιρεί την επιστροφή λόγω παραγωγής, ενώ τα αντισταθμιστικά ποσά επί των άλλων προϊόντων που μεταποιούνται με βάση τον αραβόσιτο, για τα οποία δεν προβλεπόταν καμιά επιστροφή λόγω παραγωγής, είχαν επίσης υπολογιστεί βάσει της τιμής παρεμβάσεως του αραβοσίτου και ότι η Επιτροπή, αντλώντας τις συνέπειες από την απόφαση αυτή, τροποποίησε, με ισχύ από την ημερομηνία της δημοσιεύσεώς της, τα αντισταθμιστικά ποσά που είχαν εφαρμογή επί προϊόντων για τα οποία δεν είχε ληφθεί υπόψη η επίπτωση της επιστροφής λόγω παραγωγής, θεσπίζοντας τον κανονισμό 3013/80 της 21ης Νοεμβρίου 1980 (JO L 312, σ. 12), όσον αφορά τα προϊόντα που καλύπτονται από την κοινή οργάνωση αγορών στον τομέα των δημητριακών, και τον κανονισμό 3224/80 της 11ης Δεκεμβρίου 1980 (EE L 340, σ. 1), όσον αφορά τα μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα που δεν εμπίπτουν στο παράρτημα ΙΙ της Συνθήκης. Υπογραμμίζει ότι, για όλα τα προϊόντα αυτά, με εξαίρεση εκείνα που εμπίπτουν στη δασμολογική διάκριση 23.02 Α Ι, είχαν καθοριστεί νέα αντισταθμιστικά ποσά, δεδομένου ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι ο λόγος ακυρότητας που δέχτηκε το Δικαστήριο για τον καθορισμό των αντισταθμιστικών ποσών επί του αμύλου αραβοσίτου εκτείνετο σε ολόκληρη τη σειρά προϊόντων για τα οποία ο υπολογισμός των ποσών είχε γίνει επί βάσεως διαφορετικής από εκείνη της τιμής παρεμβάσεως του αραβοσίτου, μείον την επιστροφή λόγω παραγωγής. Πρέπει επομένως να διαπιστωθεί, απαντώντας στο πρώτο ερώτημα, ότι, όσον αφορά τον καθορισμό των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που εφαρμόζονται στα προϊόντα που εμπίπτουν στις διακρίσεις 11.08 Α Ι, 17.02 Β Ι, 17.02 Β ΙΙ, 23.03 Α Ι, 29.04 C III β) 1 και 35.05 Α, ο κανονισμός 652/76 είναι άκυρος, για τους λόγους που αναφέρονται στην απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980.

Ως προς τα προϊόντα που εμπίπτουν στη δασμολογική διάκριση 23.02 Α Ι (θραύσματα αραβοσίτου και αλευρόκολλας), υπενθυμίζοντας ότι στην υπόθεση 145/79 το Δικαστήριο έκρινε ότι ο κανονισμός 652/76 μπορεί να είναι επίσης ανίσχυρος, κατά το μέτρο που το ύψος των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών επί των προϊόντων που παράγονται από ορισμένη ποσότητα προϊόντος βάσεως, κατά την ίδια διαδικασία παρασκευής, υπερβαίνει κατά ένα « σαφώς υψηλότερο μέγεθος » το νομισματικό αντισταθμιστικό ποσό επί της ποσότητας του προϊόντος βάσεως από το οποίο προέρχονται, παρατηρεί ότι η ενάγουσα δεν διευκρινίζει τον τύπο της διαδικασίας παρασκευής, εντός της οποίας αποκτήθηκαν οι επίδικες ποσότητες πιτύρων, ανάλογα με τον τύπο και την ποιότητα των κυρίων προϊόντων που επιδιώκονταν και ούτε αποδεικνύει ότι το ποσό των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που εφαρμόζονται επί των παραγώγων προϊόντων — συμπεριλαμβανομένων και των πιτύρων — υπερέβη κατά σαφώς ανώτερο μέγεθος το αντισταθμιστικό ποσό που εφαρμόζεται επί της ποσότητας αραβοσίτου από την οποία προέρχονται.

Κατά την Επιτροπή προκύπτει επομένως ότι το Δικαστήριο θα πρέπει επίσης να αποφανθεί, απαντώντας στο πρώτο ερώτημα, ότι από την εξέταση των υποβληθέντων ερωτημάτων δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει την ισχύ του κανονισμού 652/76, όσον αφορά τον καθορισμό των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που εφαρμόζονται επί των προϊόντων που εμπίπτουν στη δασμολογική διάκριση 23.02 Α Ι.

Ως προς τα *ερωτήματα 2, 3 και 4*, λαμβάνοντας υπόψη ότι το Δικαστήριο, με την απόφασή του της 15ης Οκτωβρίου 1980, αποφάνθηκε ότι η ακυρότητα των διατάξεων δεν μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση την είσπραξη ή την καταβολή των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών στις οποίες προέβησαν οι εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων αυτών, κατά την προ της εκδόσεως αποφάσεως περίοδο, η Επιτροπή φρονεί, υπό το φως του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής, ότι το πρόβλημα της δυνατότητας εφαρμογής της λύσεως του Δικαστηρίου σε κάθε υπόθεση της ίδιας φύσεως είναι μικρότερο από εκείνο του βασίμου της αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 174, εδάφιο 2, στο πλαίσιο προδικαστικής αποφάσεως αφορώσας ακυρότητα που ήθελε ανακύψει.

Σχετικά, υπενθυμίζει ότι το Tribunal d'instance της Λίλλης, δικαστήριο « a quo » στην υπόθεση 145/79, αντιτάχθηκε στα όρια που καθόρισε το Δικαστήριο ως προς το ανίσχυρο του κανονισμού 652/76, αποφανθέν, με την από 15 Ιουλίου 1981 απόφασή του, επ' ευκαιρία της αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, ότι « στερείται νομικού ερείσματος το ότι, μετά την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου προς απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο, το οποίο είχε εξαντλήσει την αρμοδιότητά του, έλαβε την πρωτοβουλία να προσθέσει σε μια γνώμη, που δόθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο, μια παρατήρηση στηριζόμενη σε νομοθετικό κείμενο που δεν έχει εφαρμογή στην υπό κρίση κατάσταση. Χωρίς να παρουσιάζεται ως πρόσθετη διευκρίνιση, χρήσιμη στο ερμηνευτικό του έργο, η πρωτοβουλία του Δικαστηρίου παρουσιάζεται ως ηθελημένη εκδήλωση επιλογής κατά την οποία επικρατεί η αρχή της ασφάλειας του δικαίου επί της αρχής της νομιμότητας και ο αυθεντικός χαρακτήρας της κοινοτικής εννόμου τάξεως επί της εθνικής τοιαύτης ». Κατά την Επιτροπή, η αξία των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν με τη διάταξη περί παραπομπής συνίσταται στο ότι επιτρέπουν να συζητηθεί ενώπιον του Δικαστηρίου το θέμα της αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, πράγμα που δεν συνέβη στα πλαίσια της υποθέσεως 145/79, καθόσον το θέμα αυτό η Επιτροπή δεν το προέβαλε παρά κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Παρατηρώντας ότι επανειλημμένως η Επιτροπή έχει ζητήσει από το Δικαστήριο να προβεί στην εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, θεωρεί αρκετό, αφενός, να υπενθυμίσει τους γενικούς λόγους για τους οποίους δικαιολογείται η λύση που έδωσε το Δικαστήριο στο πλαίσιο μιας αποφάσεως περί αναγνωρίσεως της ακυρότητας και, αφετέρου, να υπογραμμίσει ότι ο περιορισμός των αποτελεσμάτων της αναγνωρίσεως της ακυρότητας πρέπει, κατ' αρχήν, να ισχύει αποκλειστικά στην περίπτωση ενστάσεων που υποβάλλονται στις δημόσιες αρχές πριν από την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου.

Όσον αφορά τη δικαιολόγηση της αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, στις αναγνωριστικές της ακυρότητας αποφάσεις, ανταποκρίνεται, κατά την Επιτροπή, σε μια διπλή ανάγκη: να διασφαλίζεται η ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και να προστατεύεται η ασφάλεια του δικαίου. Σχετικά υπογραμμίζει ότι το να αναγνωρίζονται γενικές συνέπειες — ή εν πάση περιπτώσει υπερβαίνουσες την παρούσα — στις προδικαστικές αποφάσεις περί ερμηνείας ή εκτιμήσεως της ισχύος κοινοτικού μέτρου συμφωνεί με τους σκοπούς του άρθρου 177, που αποβλέπει στην εξασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου από τα εθνικά δικαστήρια. Ως προς τις αναγνωριστικές της ακυρότητας αποφάσεις, όπως έχει δεχτεί το Δικαστήριο με την απόφασή του

της 13ης Απριλίου 1981 (66/80, International Chemical Corporation, Rec. σ. 1191), « ιδιαζόντως επιτακτικές ανάγκες της ασφάλειας του δικαίου προστίθενται σ' εκείνες που αφορούν την ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου ».

Η άποψη, κατά την οποία οι προδικαστικές αποφάσεις βαίνουν πέρα από το πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, συνεπάγεται την αναγνώριση ενός αποτελέσματος « ex tunc ». Η λύση αυτή, που αντλείται από τα αποτελέσματα των αποφάσεων που ερμηνεύουν κοινοτικά μέτρα, έχει γίνει επίσης δεκτή και από τις αποφάσεις με τις οποίες ακυρώνονται κοινοτικά μέτρα. Η αναγνώριση αποτελέσματος « ex tunc » στις αποφάσεις με τις οποίες αναγνωρίζεται η ακυρότητα, μολονότι συντελεί πάρα πολύ στην εξομοίωση των αποφάσεων με τις οποίες ακυρώνεται το κοινοτικό μέτρο και των αποφάσεων που αναγνωρίζουν την ακυρότητά τους, είναι δυνατό να συνεπάγεται σοβαρές και ενίοτε απρόβλεπτες συνέπειες για το παρελθόν, θέτοντας υπό αμφισβήτηση έννομες σχέσεις που έχουν ήδη συντελεστεί, ιδίως στα κράτη μέλη όπου η νομοθεσία προβλέπει μακρές προθεσμίες παραγραφής.

Η διατάραξη παγιωθεισών εννόμων σχέσεων μετά την απόφαση περί αναγνωρίσεως της ακυρότητας μπορεί να είναι όμοια με εκείνη που απορρέει από απόφαση περί ακυρώσεως, δεν υφίσταται δε, υπό τις περιστάσεις αυτές, κανένας λόγος ώστε ο δικαστής, καθ' ομοίωση εκείνου που μπορεί να κάνει σε θέματα ακυρώσεως, να μην περιορίζει, αν αυτό είναι αναγκαίο, τα αναδρομικά αποτελέσματα της αποφάσεώς του.

Οι συντάκτες της Συνθήκης, θεσπίζοντας το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, δέχτηκαν, σύμφωνα με ό,τι υφίσταται στα περισσότερα νομικά συστήματα, ότι, κατ' εξαίρεση, η σύγκρουση που υπάρχει σε κάθε σύστημα δικαίου μεταξύ της ασφάλειας του δικαίου και της επιείκειας μπορεί να βρει τη λύση της στην προστασία των σχέσεων που δημιουργήθηκαν υπό το καθεστώς του παλαιού νόμου, έστω και στερουμένου νομιμότητας. Το άρθρο 174 διαδραματίζει έτσι ένα ρόλο « κλειδός ασφαλείας ». Κατά την Επιτροπή, η εν λόγω λύση υπερβαίνει, στην πραγματικότητα, το στενό πλαίσιο της δίκης περί ακυρώσεως και πρέπει να καθοδηγεί το Δικαστήριο, όταν αυτό αντιμετωπίζει τον κίνδυνο δυσχερειών, ενίοτε δε αδιεξόδου, που απορρέουν από την αμφισβήτηση, όσον αφορά το παρελθόν, μιας νομικής καταστάσεως.

Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι οι γενικοί λόγοι της ασφάλειας του δικαίου, όπου βασίζεται το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, έχουν ήδη οδηγήσει το Δικαστήριο, με την απόφασή του 43/75 (απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, Defrenne II, Rec. σ. 455), να αποφανθεί ότι δεν είναι δυνατό να γίνει επίκληση του αμέσου αποτελέσματος του άρθρου 119 προς υποστήριξη αξιώσεων που ανάγονται πριν από την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως. Την ίδια τακτική ακολούθησε το Δικαστήριο στην υπόθεση Roquette. Στην υπόθεση Defrenne II, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, « μολονότι οι πρακτικές συνέπειες κάθε προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να σταθμίζονται με προσοχή, αυτό δεν πρέπει να φτάνει μέχρι το σημείο να θίγεται η αντικειμενικότητα του δικαίου και να τίθεται σε κίνδυνο η μελλοντική εφαρμογή του, λόγω των επιπτώσεων τις οποίες μπορεί να έχει μια δικαστική απόφαση για το παρελθόν ».

Δεν μπορεί να γίνει επίκληση του γεγονότος ότι η Συνθήκη δεν έχει προβλέψει ρητά το διαχρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της αναγνωρίσεως του ανισχύρου, για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το Δικαστήριο, στην υπόθεση Roquette, υπερέβη τις δικαστικές του αρμοδιότητες για να υποκαταστήσει το νομοθέτη. Μια τέτοια ανάλυση, εκτός του ότι αγνοεί τη δυνατότητα για το Δικαστήριο να πληρώσει το κενό της Συνθήκης, σύμφωνα με το σύστημα του κοινοτικού δικαίου, καταλήγει στην πραγματικότητα να θέτει υπό αμφισβήτηση κάθε σύστημα νομικής προστασίας από την παρανομία της νομοθετικής εξουσίας, στην οποία τείνει ο μηχανισμός της συνεργασίας — που θεσπίστηκε με το άρθρο 177 — μεταξύ Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των εθνικών δικαστηρίων.

Τέλος, η Επιτροπή φρονεί ότι η κριτική που ασκείται από τη γαλλική νομική επιστήμη σχετικά με την αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, στηρίζεται στην πραγματικότητα σε μια σύγχυση μεταξύ, αφενός, των στόχων της ενστάσεως ελλείψεως νομιμότητας, όπως είναι διαμορφωμένη στο γαλλικό δίκαιο, προς εξασφάλιση του αυστηρού χωρισμού των αρμοδιοτήτων των διαφόρων δικαστικών οργάνων και, αφετέρου, των στόχων του άρθρου 177, που δεν αποβλέπει στο χωρισμό των αρμοδιοτήτων, αλλά στη συνεργασία, με σκοπό την εξασφάλιση της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.

Η λύση που δέχτηκε το Δικαστήριο στην υπόθεση Defrenne II και την οποία ασπάζεται το γερμανικό δίκαιο με το άρθρο 79, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, BVGG και με το άρθρο 183 του γερμανικού κώδικα δικονομίας ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, κατά την οποία η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, πρέπει να προστατεύει την ιδιάζουσα κατάσταση των ενδιαφερομένων οι οποίοι έχουν αμφισβητήσει, προ της εκδόσεως της περί ακυρώσεως αποφάσεως, τη νομιμότητα του άκυρου κανονισμού, δικαιολογείται, σύμφωνα με την Επιτροπή, από την ανάγκη της διαφυλάξεως της πραγματικής νομικής προστασίας των ατόμων, οι οποίοι έχουν εγκαίρως εμπλακεί σε ένδικη διαδικασία.

Η Επιτροπή δέχεται πάντως ότι είναι δυνατό να υφίστανται όρια στο να λαμβάνεται υπόψη αυτή η εξαίρεση από την αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, τα οποία αποτελούν οι ενστάσεις που έχουν υποβληθεί προ της εκδόσεως της περί ακυρώσεως αποφάσεως. Αυτό συμβαίνει επομένως όταν ο διαχρονικός περιορισμός των αποτελεσμάτων δεν συνεπάγεται καμιά πραγματική επιβάρυνση για τους ενδιαφερομένους ή όταν το Δικαστήριο διαπιστώνει, όπως το έπραξε με τις αποφάσεις της 15ης Οκτωβρίου 1980, ότι η απόδοση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών « θα μπορούσε να προκαλέσει σημαντικές διαφορές μεταχειρίσεως και, επομένως, νέες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού ».

Ενόψει των παρατηρήσεων αυτών, η Επιτροπή προτείνει στο Δικαστήριο να δώσει την εξής απάντηση στα ερωτήματα 2,3 και 4:

« Με εξαίρεση τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ανίσχυρες διατάξεις του κανονισμού 652/76 έχουν προσβληθεί εντός των τασσομένων προθεσμιών ενώπιον των εθνικών αρχών ή δικαστηρίων και προ της ημερομηνίας εκδόσεως της αποφάσεως στην υπόθεση 145/79, το ανίσχυρο των κανονιστικών διατάξεων που διαπιστώθηκε με την προαναφερόμενη και την παρούσα απόφαση δεν μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση την είσπραξη ή και την καταβολή των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που πραγματοποιούν οι εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων αυτών, για την περίοδο προ της ημερομηνίας εκδόσεως αποφάσεως στην υπόθεση 145/79. »

Η *Société des produits de maïs,* ενάγουσα της κύριας δίκης, φρονεί, όσον αφορά τα δύο *πρώτα ερωτήματα* που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, με την απόφασή του της 15ης Οκτωβρίου 1980, αναγνώρισε την ακυρότητα του κανονισμού 652/76, καθώς και των μεταγενεστέρων κανονισμών:

— κατά το μέτρο που αυτοί καθορίζουν τα αντισταθμιστικά ποσά που εφαρμόζονται επί του αμύλου αραβασίτου επί βάσεως διαφορετικής από εκείνη της τιμής παρεμβάσεως του αραβασίτου μείον την επιστροφή λόγω παραγωγής αμύλου,

— κατά το μέτρο που καθοριζουν τα αντισταθμιστικά ποσά που εφαρμόζονται στο σύνολο των διαφόρων προϊόντων, που προκύπτουν από τη μεταποίηση δεδομένης ποσότητας του ίδιου προϊόντος βάσεως, όπως ο αραβάσιτος, σε μια συγκεκριμένη αλυσίδα παραγωγής, σε ύψος σαφώς υψηλότερο του αντισταθμιστικού ποσού που θεσπίζεται επί της δεδομένης αυτής ποσότητας του προϊόντος βάσεως.

Η λύση που αντλείται από την απόφαση αυτή έχει, κατά την παραπάνω εταιρία, εφαρμογή και στα προϊόντα που αυτή αναφέρει στο δικό-

γραφο της αγωγής της περί αποδόσεως του αχρεωστήτου.

Σχετικά, παρατηρεί πρώτον ότι τα προϊόντα που παράγονται από τη μεταποίηση του αραβοσίτου είναι στην πράξη πρότυπα προϊόντα, η παρασκευή των οποίων απαιτεί μια ποσότητα αραβασίτοθ, η οποία στην πράξη δεν ποικίλλει από παρασκεθαστή σε παρασκεθαστή, πράγμα ποθ εξηγεί ότι η Επιτροπή καθορίζει, 6άσει των τιμών και των αντισταθμιστικών ποσών που αφορούν τα προϊόντα 6άσεω, τις τιμές και τα αντισταθμιστικά ποσά που αφαιρούν τα παράγωγα προϊόντα. Ισχυρίζεται εν συνεχεία, ότι, όπως και κάθε άλλος εξαγωγέας προϊόντων που παράγονται από τον αραβόσιτο, είναι σε θέση να αποδείξει, αφενός, ότι τα αντισταθμιστικά ποσά που έπληξαν τις εισαγωγές αμύλου αραβοσίτου και γλυκόζης αραβοσίτου είχαν καθοριστεί επί βάσεως διαφορετικής από εκείνη της τιμής παρεμβάσεως του αραβοσίτου, μείον την επιστροφή λόγω παραγωγής αμύλου και, αφετέρου, ότι τα αντισταθμιστικά ποσά που έπληξαν τις εισαγωγές της δεξτρόζης και τροποποιημένων προϊόντων είχαν καθοριστεί σε ύψος σαφώς υψηλότερο από το αντισταθμιστικό ποσό που θεσπίζεται βάσει της ποσότητας αραβοσίτου, της μεταποιήσεως από την οποία προήλθαν. Τέλος, καίτοι αυτό δεν αναφέρεται ρητώς στην απόφαση Roquette, ο κανόνας ότι τα αντισταθμιστικά ποσά, που εφαρμόζονται επί προϊόντων προερχομένων από τη μεταποίηση δεδομένης ποσότητας αραβοσίτου, δεν πρέπει να είναι υψηλότερα από εκείνο που θεσπίζεται βάσει αυτής της δεδομένης ποσότητας, πρέπει επίσης να εφαρμοστεί στις εξαγωγές αλευρόκολλας (κλάση 23.03) και θραυσμάτων (κλάση 10.05 που κατέστη 23.02).

Υπογραμμίζει σχετικά ότι η αλευρόκολλα και τα θραύσματα είναι προϊόντα που προέρχονται από τη μεταποίηση του αραβοσίτου, δηλαδή υποπροϊόντα, που λαμβάνονται στο πλαίσιο της παρασκευής αμύλου, γλυκόζης, δεξτρόζης ή τροποποιημένων προϊόντων και ότι, δεδομένου ότι πλήττεται το κύριο προϊόν με αντισταθμιστικό ποσό, έπεται ότι, αν πλήττεται και το υποπροϊόν, καταλήγουμε σε ένα συνολικό αντισταθμιστικό ποσό το οποίο, εξ ορισμού, υπερβαίνει προδήλως το αντισταθμιστικό ποσό που πλήττει το προϊόν βάσεως που τίθεται σε επεξεργασία.

Κατά συνέπεια φρονεί ότι στο εθνικό δικαστήριο πρέπει να δοθεί απάντηση επιβεβαιώνουσα το ανίσχυρο του κανονισμού 652/76 που αναγνωρίστηκε με την απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, διευκρινίζοντας συγχρόνως ότι ο κανονισμός αυτός και οι τροποποιητικοί του κανονισμοί είναι επίσης ανίσχυροι:

— κατά το μέτρο που ο εν λόγω κανονισμός προβλέπει αντισταθμιστικά ποσά, όσον αφορά τα υποπροϊόντα, ενώ η αντίστοιχη ποσότητα του προϊόντος βάσεως που τίθεται σε επεξεργασία πλήττεται ήδη με αντισταθμιστικά ποσά που προβλέπονται για το ή τα κύρια προϊόντα.

Όσον αφορά τα *δύο τελευταία ερωτήματα*, η ενάγουσα της κύριας δίκης, συμφωνούσα με την Επιτροπή, θεωρεί χρήσιμο, παρά το σημείο 3 του διατακτικού της αποφάσεως Roquette, ότι το ακανθώδες πρόβλημα του διαχρονικού αποτελέσματος των προδικαστικών αποφάσεων, με τις οποίες αναγνωρίζεται η ακυρότητα, αποτελεί αντικείμενο συζητήσεως ενώπιον του Δικαστηρίου.

Υπογραμμίζει σχετικά ότι η λύση που υιοθέτησε το Δικαστήριο με την απόφασή του αυτή αποτελεί το αντικείμενο ζωηρής κριτικής στην επιστήμη (Dalloz 1981, Jurisprudence σ. 168, σημείωση Y. L· Dalloz 1982, Jurisprudence σ. 10, σημείωση Boulouis· Joliet: « Le droit institutionnel des Communautés européennes - Le contentieux », σ. 233· Labayle, R.T.D.E. 1982, σ. 484, et Actualité juridique du droit administratif 1983, σ. 168) και σημαντικής αντιδράσεως εκ μέρους των γαλλικών δικαστηρίων (Tribunal d'instance της Λίλλης, 15 Ιουλίου 1981, Dalloz 1982, Jurisprudence σ. 9· Douai, 19 Ιανουαρίου 1983, Gaz. Pal. 1η Ιουνίου 1983, Jurisprudence σ. 3· T.A. Châlons-sur-Marne et T. A. Orléans, μη εκδοθέντα, βλέπε 16η Έκθεση της Επιτροπής για τη δραστηριότητα των Κοινοτήτων για το 1982, σ. 341).

Κατ' αυτή, το Δικαστήριο θα έπρεπε να αναθεωρήσει τη θέση του, επανερχόμενο στην προηγούμενη νομολογία του (ιδίως απόφαση

της 12ης Ιουνίου 1980, 130/79, Express Dairy Foods, Rec. σ. 1887), σύμφωνα με τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Capotorti.

Το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΟΚ δεν πρέπει να εφαρμόζεται αναλογικά στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 177 της Συνθήκης. Άπαξ και διαπιστωθεί το ανίσχυρο με προδικαστική απόφαση, ο ανίσχυρος κανονισμός δεν μπορεί παρά να είναι άνευ εννόμων αποτελεσμάτων τόσο έναντι των διαδίκων όσο και έναντι του εθνικού δικαστηρίου που υπέβαλε το προδικαστικό ερώτημα.

Κατά την ενάγουσα της κύριας δίκης, η άποψη αυτή δικαιολογείται από τις ακόλουθες σκέψεις.

1. Το σύστημα κατά το οποίο ζητείται απευθείας η ακύρωση κοινοτικού μέτρου και το σύστημα κατά το οποίο ζητείται η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως περί αναγνωρίσεως του ανισχύρου κοινοτικού μέτρου διαφέρουν εκ διαμέτρου, ιδίως όσον αφορά τις προθεσμίες, τη νομιμοποίηση και τα αρμόδια δικαστήρια. Ενόψει δύο αυστηρώς αυτοτελών συστημάτων, εντελώς λογικών και πλήρων, δεν υπάρχει λόγος να εφαρμοστεί αναλογικά στο σύστημα εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων περί αναγνωρίσεως της ακυρότητας εκείνο που προβλέπεται στο πλαίσιο του συστήματος της προσφυγής ακυρώσεως. Αυτό που καθίσταται πιο σαφές είναι ότι το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, αποτελεί, στο πλαίσιο του συστήματος ακυρώσεως, πολύ εξαιρετική διάταξη, την οποία το Δικαστήριο δεν μπορεί να εφαρμόσει παρά « αν το θεωρεί αναγκαίο » και μόνο για τους « κανονισμούς ». Το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο — διάταξη εξαιρετική, που δεν αποτελεί μέρος του κοινού δικαίου, προβλεπόμενη προς αντιμετώπιση, σε περίπτωση ανάγκης, των μεταβατικών δυσχερειών που δυνατό να απορρέουν από την ακύρωση κανονισμού — πρέπει να εφαρμόζεται περιοριστικά. Αυτό αποκλείει τόσο τη διασταλτική της εφαρμογή, στο πλαίσιο του συστήματος ακυρώσεως, όσο και την αναλογική εφαρμογή της στο πλαίσιο του συστήματος εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως περί αναγνωρίσεως ακυρότητας.

2. Η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, εξασφαλίζει την επιβίωση ενός κανονισμού που δεν συμφωνεί με το κοινοτικό δίκαιο και των αντισταθμιστικών ποσών που εισπράχτηκαν σε εκτέλεση του κανονισμού αυτού. Η περιουσία των επιχειρήσεων, οι οποίες πλήττονται από την κατάσταση αυτή, παρουσιάζεται έτσι δημευμένη κατά τρόπο που ελάχιστα συμβιβάζεται με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών. Το ότι επιτρέπονται τέτοια αποτελέσματα στο πλαίσιο ευθείας προσφυγής ακυρώσεως οφείλεται αποκλειστικά στο ότι έχουν μετριαστεί σημαντικά. Το Δικαστήριο, στο πλαίσιο μιας τέτοιας προσφυγής, επιλαμβάνεται της διαφοράς εντός σύντομης προθεσμίας, πράγμα που συνεπάγεται ότι αν, σε περίπτωση ανάγκης, κάνει χρήση του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, τα σχετικά αποτελέσματα περιορίζονται διαχρονικά και κατά τρόπο ομοιόμορφο έναντι όλων των επιχειρήσεων που τίθενται στην ίδια κατάσταση. Αντίθετα, στο πλαίσιο της διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, η χρήση του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, οδηγεί στην επιβίωση μιας παρανομίας που εκτείνεται σε περισσότερα έτη.

3. Η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, επικρίνεται καθόσον δημιουργεί σοβαρές αβεβαιότητες. Δεδομένου ότι τα αντισταθμιστικά ποσά δεν είναι αναζητήσιμα παρά από το χρόνο που εκδίδεται η απόφαση που αναγνωρίζει την ακυρότητα, όσο πιο πολύ βραδύνει η έκδοση της αποφάσεως, τόσο λιγότερο οι εθνικές και κοινοτικές αρχές υποχρεούνται να τα αποδώσουν. Υπάρχει επομένως κίνδυνος τα αποδιδόμενα ποσά να ποικίλλουν ανάλογα με την ημερομηνία που ασκήθηκε η ένδικη αγωγή, με το χρόνο που διαρκεί η διαδικασία, με την εξάντληση των ενδίκων μέσων, με το αν το εθνικό δικαστήριο υποβάλλει ή όχι αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και ανάλογα με την ημερομηνία της υποβολής της αιτήσεως αυτής. Υπάρχει επομένως κίνδυνος το αποδιδόμενο ποσό να προσλαμβάνει έτσι τυχαίο χαρα-

κτήρα, που δεν συμβιβάζεται ιδίως με την αρχή της ασφάλειας του δικαίου.

4. Η αναλογική εφαρμογή οδηγεί σε παραβίαση της αρχής της αμεσότητας του κοινοτικού δικαίου, δημιουργώντας έτσι μια δυσμενή διάκριση εις βάρος του εθνικού δικαίου και υπέρ του κοινοτικού δικαίου. Όταν ένα εθνικό νομοθέτημα δεν είναι σύμφωνο με το κοινοτικό δίκαιο, το κοινοτικό δίκαιο έχει αμέσως και αυτοδικαίως προτεραιότητα. Δεν υπάρχει ανάγκη αναμονής τροποποιητικού νομοθετικού κειμένου ή προηγούμενης δικαστικής αποφάσεως, που να διαπιστώνει το ασυμβίβαστο και να καθορίζει την ημερομηνία από την οποία ισχύει το εν λόγω ασυμβίβαστο του εθνικού νομοθετήματος σε σχέση προς το κοινοτικό δίκαιο. Αν το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, είχε εφαρμογή στη διαδικασία εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, τα αποτελέσματα του ανίσχυρου κανονισμού, αντίθετου προς το υπέρτερο κοινοτικό δίκαιο, δεν αρχίζουν παρά κατά την ημέρα εκδόσεως της αποφάσεως με την οποία αναγνωρίζεται η ακυρότητα, αυτό δε ισχύει αποκλειστικώς για το μέλλον. Η υπεροχή του υπέρτερου κοινοτικού κανόνα έναντι κατώτερου κοινοτικού κανόνα εξαρτάται επομένως από μια καινούρια πράξη — δικαστική απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η ακυρότητα και η οποία παράγει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον όσον αφορά την υπεροχή του υπέρτερου κοινοτικού κανόνα. Αυτή η επέκταση παραβιάζει την αρχή της αμεσότητας του κοινοτικού δικαίου και εκπλήσσει: 1) προκαλώντας διάκριση μεταξύ του εθνικού δικαίου αντιβαίνοντας προς το κοινοτικό δίκαιο και του κατώτερου κοινοτικού κανόνα που δεν συμφωνεί με ανώτερο κοινοτικό κανόνα, 2) επιτρέποντας στην Επιτροπή, φύλακα των Συνθηκών, να σέβεται λιγότερο το κοινοτικό δίκαιο από ό, τι πρέπει να το σέβονται τα ίδια τα κράτη μέλη, 3) καθιστώντας, τέλος, τις κοινοτικές αρχές ανεύθυνες για τις πράξεις τους.

5. Η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, έχει ως αποτέλεσμα την εκμηδένιση της σημασίας του άρθρου 177. Κατά το άρθρο αυτό, το πρόβλημα της ισχύος του κοινοτικού κανονισμού ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αποτελεί ένα προκριματικό ζήτημα για την κύρια δίκη, το οποίο καθίσταται προδικαστικό όταν το εθνικό δικαστήριο παραπέμπει το θέμα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Για να είναι παραδεκτή η παραπομπή τέτοιου θέματος, πρέπει να είναι παραδεκτή και η προσφυγή της κύριας δίκης. Αυτό θα μπορούσε να τεθεί υπό σοβαρή αμφισβήτηση αν, με γενίκευση των διατάξεων του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, θα οδηγούσε σε ένα σύστημα κατά το οποίο το ανίσχυρο δεν θα παρήγε τα αποτελέσματά του παρά για το μετά τη διαπίστωσή του χρόνο. Πράγματι, στο σύστημα αυτό, αν ένας κανονισμός που προβλέπει αντισταθμιστικά ποσά είναι έγκυρος μέχρι την ημέρα εκδόσεως της αποφάσεως με την οποία αναγνωρίζεται η ακυρότητά του, χωρίς αναδρομική ακυρότητα, τα ποσά αυτά δεν θα ήταν δυνατό να αποδοθούν κατά την ημέρα που ασκείται η αγωγή ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει επομένως να διαπιστώσει, τοποθετούμενο κατ' ανάγκη στην ημέρα που ασκείται η προσφυγή, την έλλειψη συμφέροντος του αιτούντος να αξιώσει την απόδοση των καταβληθέντων ποσών και, επομένως, να κηρύξει απαράδεκτη την αγωγή της κύριας δίκης. Ελλείψει επομένως διαφοράς, το εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα. Αυτό οδηγεί στο να αποκλείεται κάθε ένσταση και κάθε προδικαστική εξέταση του ανισχύρου, όσον αφορά τους κανονισμούς που συνεπάγονται χρηματική υποχρέωση. Τέτοια συνέπεια είναι ασυμβίβαστη προς το άρθρο 177 της Συνθήκης, που δεν προβλέπει τέτοιους περιορισμούς και θα εστερείτο έτσι της σημασίας του.

6. Η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 174, δεύτερο εδάφιο, δεν φαίνεται να δικαιολογείται από τις προηγούμενες αποφάσεις που έχουν σχέση με την αναλογική εφαρμογή του

άρθρου 176 (αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 1977, 117/76 και 16/77, Ruckdeschel, Rec. σ. 1753, και 124/76 και 20/77, Moulins Pont-à-Mousson, Rec. σ. 1795). Και το άρθρο 176, πρώτο εδάφιο, και η προπαρατεθείσα νομολογία δεν παρεκκλίνουν από την αρχή της αμεσότητας του κοινοτικού δικαίου ούτε αντιφάσκουν προς αυτή. Αντίθετα, η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 176 οδηγεί σε ενίσχυση της αμεσότητας. Εξάλλου, η αναλογική αυτή εφαρμογή δεν φαίνεται ικανή να θέσει σε κίνδυνο την πλήρη, καθολική και αρμονική εφαρμογή του άρθρου 177.

7. Ούτε δικαιολογείται η αναλογική εφαρμογή από τη νομολογία του Δικαστηρίου στην υπόθεση Defrenne II (απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 43/75, Rec. σ. 455) ή τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην υπόθεση Marckx (απόφαση της 13ης Ιουνίου 1979). Διαφορετικά απ' ό,τι ισχύει για το άρθρο 119 της συνθήκης περί ισότητας αποδοχών ή για ορισμένες διατάξεις του βελγικού δικαίου περί της καταστάσεως των φυσικών τέκνων, οι ανώτεροι κανόνες του κοινοτικού δικαίου, που παραβιάστηκαν με τον κανονισμό 652/76 και τους επακολουθήσαντες αυτόν κανονισμούς, δεν αποτελούν κανόνες του κοινοτικού δικαίου που έχουν ερμηνευτεί πρόσφατα ή το άμεσο αποτέλεσμα των οποίων διαπιστώθηκε πρόσφατα, καθόσον πρόκειται για τον κανονισμό 974/71 του Συμβουλίου.

Επικουρικώς, η ενάγουσα της κύριας δίκης υποστηρίζει, όσον αφορά το *τέταρτο ερώτημα*, ότι εφαρμόζοντας αναλογικά το άρθρο 174, δεύτερο εδάφιο, και απαγορεύοντας την απόδοση ποσών που καταβλήθηκαν πριν από την έκδοση της αποφάσεως περί αναγνωρίσεως της ακυρότητας, για το λόγο ότι, όπως συνέβη στην απόφαση Roquette, η αμφισβήτηση των εν λόγω ποσών θα είχε, στο γενικό οικονομικό επίπεδο, περισσότερα μειονεκτήματα από πλεονεκτήματα, αυτό επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις μια θυσία για το γενικό συμφέρον της Κοινότητας. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός αυτό και τη γαλλική νομολογία, η οποία αναγνωρίζει στην περίπτωση αυτή δικαίωμα αποζημιώσεως, δεν θα πρέπει να αποκλειστεί κάθε πληρωμή, αποζημιωτικής μόνο φύσεως, σχετικά με τα εν λόγω αντισταθμιστικά ποσά.

Ενόψει των σκέψεων αυτών, η ενάγουσα της κύριας δίκης προτείνει στο Δικαστήριο να δώσει την ακόλουθη απάντηση στα δύο τελευταία ερωτήματα:

— η ακυρότητα του κανονισμού 652/76 έχει ως συνέπεια ότι αυτός πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν παράγει κανένα έννομο αποτέλεσμα,

ή επικουρικώς,

— ο αποκλεισμός κάθε αμφισβητήσεως των εν λόγω αντισταθμιστικών ποσών που εισπράχτηκαν δυνάμει ανίσχυρου κανονισμού, πριν από την ημερομηνία εκδόσεως αποφάσεως περί αναγνωρίσεως της ακυρότητας, δεν αποκλείει, κατά συνέπεια, αποζημίωση των επιχειρήσεων, από τις οποίες ζητήθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο μια θυσία προς το γενικό συμφέρον.

3. Προφορική διαδικασία

Η Société des produits de maïs SA, ενάγουσα στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενη από το δικηγόρο A. Desmazieres de Sechelles, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον F. Lamoureux, ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους κατά τη συνεδρίαση της 11ης Ιουλίου 1984.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Νοεμβρίου 1984.

Σκεπτικό

1 Με απόφαση της 7ης Ιουνίου 1983, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 16 Ιουνίου 1983, το Tribunal d'instance του Παρισιού (1ου Διοικητικού Διαμερίσματος) υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, προδικαστικά ερωτήματα ως προς το κύρος του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, περί τροποποιήσεως των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών κατόπιν της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας του γαλλικού φράγκου (JO L 79, σ. 4).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Administration française des douanes και της ενάγουσας στην κύρια δίκη, Société des produits de maïs, η οποία παρασκευάζει στη Γαλλία μεταποιημένα προϊόντα με βάση τον αραβόσιτο.

3 Το Δικαστήριο, με απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980 (*Roquette*, 145/79, Rec. σ. 2917), κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του είχε υποβάλει το Tribunal d'instance της Λίλλης με απόφαση της 29ης Ιουνίου 1979, αναγνώρισε, στο σημείο 1 του διατακτικού της απόφασης αυτής, το ανίσχυρο του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976,

« — κατά το μέτρο που δεν καθορίζει τα εφαρμοστέα αντισταθμιστικά ποσά στο άμυλο αραβοσίτου βάσει της τιμής παρεμβάσεως του αραβοσίτου, μειωμένης κατά το ποσό της επιστροφής λόγω παραγωγής αμύλου·

— κατά το μέτρο που δεν καθορίζει τα εφαρμοστέα αντισταθμιστικά ποσά στο άμυλο σίτου βάσει της τιμής αναφοράς του σίτου, μειωμένης κατά το ποσό της επιστροφής λόγω παραγωγής αμύλου·

— κατά το μέτρο που καθορίζει τα εφαρμοστέα αντισταθμιστικά ποσά στο σύνολο των διαφόρων προϊόντων που προέρχονται από τη μεταποίηση δεδομένης ποσότητας του ίδιου βασικού προϊόντος, όπως ο αραβόσιτος ή ο σίτος, στα διάφορα στάδια συγκεκριμένης παραγωγής, σε επίπεδο σαφώς υψηλότερο από το αντισταθμιστικό ποσό που έχει θεσπιστεί για τη δεδομένη αυτή ποσότητα του βασικού προϊόντος·

— κατά το μέτρο που καθορίζει αντισταθμιστικά ποσά εφαρμοστέα στο άμυλο των γεωμήλων μεγαλύτερα από τα ποσά που εφαρμόζονται στο άμυλο αραβοσίτου ».

Το Δικαστήριο, πάντως, για τους λόγους που εξέθεσε στις σκέψεις 51 και 52 της απόφασής του, έκρινε, στο σημείο 3 του διατακτικού της απόφασης, ότι

« Το ανίσχυρο των ανωτέρω κανονιστικών διατάξεων δεν επιτρέπει να τεθούν υπό αμφισβήτηση η είσπραξη ή η καταβολή νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών, στις οποίες προέβησαν οι εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων αυτών, για τον προ της παρούσης αποφάσεως χρόνο. »

4 Έχοντας υπόψη την απόφαση αυτή, το Tribunal d'instance της Λίλλης, με απόφαση της 15ης Ιουλίου 1981, υποχρέωσε την Administration des douanes να αποδώσει στην εταιρία Roquette τα ποσά που είχε καταβάλει αχρεωστήτως η τελευταία, ως νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά επί των εξαγωγών της, από τις 25 Μαρτίου 1976. Το Tribunal, κατά την άποψή του, δεν δεσμευόταν από το σημείο 3 της απόφασης του Δικαστηριου, καθόσον « το Δικαστήριο, το οποίο είχε εξαντλήσει τις αρμοδιότητές του αφού είχε ερμηνεύσει το κοινοτικό δίκαιο προκειμένου να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα, ανέλαβε χωρίς νόμιμο έρεισμα την πρωτοβουλία να προσθέσει στην απόφαση που εξέδωσε παρατήρηση βάσει κειμένου το οποίο δεν είχε εφαρμογή στην υπό κρίση περίπτωση ». Το Tribunal αναφέρει, εξάλλου, ότι, εφόσον το Δικαστήριο δεν έχει κανονιστική εξουσία έναντι της Κοινότητας, η πρωτοβουλία του δεν μπορούσε να μεταβάλει την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ αυτού και των εθνικών δικαστηρίων και ότι μόνο στα τελευταία εναπόκειται να συναγάγουν τις συνέπειες που επιφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη τους η αναγνώριση του ανισχύρου από το Δικαστήριο.

5 Η Société des produits de maïs στηριζόμενη, αφενός, στο ανίσχυρο του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής και των μεταγενέστερων κανονισμών, το οποίο είχε αναγνωριστεί από το Δικαστήριο με την ανωτέρω απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, και επικαλούμενη, αφετέρου, την απόφαση της 15ης Ιουλίου 1981 του Tribunal d'instance της Λίλλης, ενήγαγε, με δικόγραφο της 30ής Δεκεμβρίου 1981, το γενικό διευθυντή της Administration des douanes et droits indirects ενώπιον του Tribunal d'instance του Παρισιού, προκειμένου να επιτύχει την απόδοση των αντισταθμιστικών ποσών τα οποία είχε εισπράξει αχρεωστήτως η Administration française des douanes, κατ' εφαρμογή του ανωτέρω κανονισμού 652/76, επί των εξαγωγών ορισμένων παραγώγων αραβοσίτου, τις οποίες είχε πραγματοποιήσει η ενάγουσα προς άλλα κράτη μέλη.

6 Ο εναγόμενος της κύριας δίκης πρότεινε την απόρριψη της αγωγής βάσει του σημείου 3 του διατακτικού της ανωτέρω απόφασης της 15ης Οκτωβρίου 1980. Υποστήριξε, εξάλλου, αναφερόμενος πάντοτε στο περιεχόμενο της απόφασης αυτής, ότι η ενάγουσα δεν είχε αποδείξει ότι τα αντισταθμιστικά ποσά που καθορίζει ο επίμαχος κανονισμός για τα προϊόντα που προέρχονται από μεταποίηση του αραβοσίτου υπερβαίνουν σαφώς τα ποσά που θεσπίζονται για την ποσότητα αραβοσίτου που χρησιμοποιείται για την παρασκευή των προϊόντων αυτών.

7 Δεδομένου πάντως ότι ο εναγόμενος πρότεινε στο εθνικό δικαστήριο να απευθυνθεί προς το Δικαστήριο, αν έκρινε ότι δεν είχε επαρκώς διαφωτιστεί από την απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, το εθνικό δικαστήριο, μεριμνώντας για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης και την αποσαφήνιση του θέματος, αφού έλαβε υπόψη τις εξηγήσεις των διαδίκων και τα έγγραφα που προσκόμισαν, έκρινε αναγκαίο να αναβάλει την έκδοση οριστικής αποφάσεως και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Είναι έγκυρες οι διατάξεις του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, περί καθορισμού νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών εφαρμοστέων επί της εξαγωγής θραυσμάτων αραβοσίτου (δασμολογική κλάση 10.05, που κατέστη 23.02), αλευρόκολλας (δασμολογική κλάση 23.03) και προϊόντων που εμπίπτουν στις κλάσεις 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001;

2) Σε περίπτωση ανισχύρου, κατά ποιο μέτρο είναι ανίσχυρες;

3) Σε περίπτωση ανισχύρου, ποιες είναι οι έννομες συνέπειες του ανισχύρου αυτού, λαμβανομένου υπόψη του αιτήματος περί επιστροφής, εν όλω ή εν μέρει, των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που έχουν εισπραχτεί από τις εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής της 24ης Μαρτίου 1976;

4) Αν υποτεθεί ότι το προσηκόντως διαπιστωθέν ανίσχυρο ενός κοινοτικού κανονισμού αποκλείει, για το παρελθόν, κάθε εκ νέου θέση υπό αμφισβήτηση των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που έχουν εισπραχτεί δυνάμει του κανονισμού αυτού, το γεγονός αυτό αποκλείει, και κατά ποιο μέτρο, κάθε καταβολή των εν λόγω νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών;

Επί του πρώτου ερωτήματος

8 Με το πρώτο ερώτημα ερωτάται αν είναι έγκυρες οι διατάξεις του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής που καθορίζουν τα εφαρμοστέα νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά επί της εξαγωγής θραυσμάτων αραβοσίτου (δασμολογική κλάση 10.05 που κατέστη 23.02), αλευρόκολλας (κλάση 23.03) και προϊόντων που εμπίπτουν στις κλάσεις 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001.

9 Κατά τη διαδικασία όμως προέκυψε ότι η κύρια δίκη αφορούσε εκείνες τις διατάξεις του κανονισμού 652/76 οι οποίες καθορίζουν τα αντισταθμιστικά ποσά που εφαρμόζονται στα προϊόντα που εμπίπτουν στις δασμολογικές διακρίσεις 23.02 A I (σπόροι

αραβοσίτου ή ορύζης), 23.03 Α Ι (αλευρόκολλα), 11.08 Α Ι (άμυλο αραβοσίτου), 17.02 Β Ι α (αμυλοσάκχαρο και σιρόπι αμυλοσακχάρου), 17.02.Β Ι β (αμυλοσάκχαρο και σιρόπι αμυλοσακχάρου), 17.02 Β ΙΙ α (αμυλοσάκχαρο και σιρόπι αμυλοσακχάρου), 17.02 Β ΙΙ β (αμυλοσάκχαρο και σιρόπι αμυλοσακχάρου), 35.05 Α (δεξτρίνη), 29.04 Γ ΙΙΙ β 1 (glucitrol ή sorbitol).

Α — *Αντισταθμιστικά ποσά εφαρμοστέα επί προϊόντων τα οποία δεν συνίστανται σε σπόρους — ή θραύσματα — αραβοσίτου*

10 Εφόσον η Επιτροπή αναγνώρισε ότι οι λόγοι ανισχύρου τους οποίους έκανε δεκτούς το Δικαστήριο με την απόφασή του της 15ης Οκτωβρίου 1980 ισχύουν για όλες τις επίμαχες διατάξεις, εκτός από τη διάταξη που καθορίζει τα αντισταθμιστικά ποσά που εφαρμόζονται στους σπόρους — ή θραύσματα — αραβοσίτου (διάκριση 23.02 Α Ι), αρκεί η διαπίστωση ότι, όσον αφορά τον καθορισμό των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που εφαρμόζονται στα προϊόντα που εμπίπτουν στις διακρίσεις 11.08 Α 1, 17.02 Β Ι, 17.02 Β ΙΙ, 23.03 Α Ι, 29.04 Γ ΙΙΙ β 1 και 35.05 Α, ο κανονισμός 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, είναι ανίσχυρος για τους λόγους που εκτίθενται ήδη στην απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980.

Β — *Αντισταθμιστικά ποσά εφαρμοστέα επί των σπόρων — ή των θραυσμάτων — αραβοσίτου*

11 Όσον αφορά τους σπόρους — ή τα θραύσματα — αραβοσίτου, πρέπει καταρχάς να σημειωθεί, όπως ορθώς παρατηρεί η Επιτροπή, ότι, εφόσον στα προϊόντα αυτά δεν εφαρμόζεται επιστροφή λόγω εξαγωγής, δεν ισχύει ως προς αυτά ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο δέχτηκε, με την απόφασή του της 15ης Οκτωβρίου 1980, το ανίσχυρο του καθορισμού των αντισταθμιστικών ποσών για το άμυλο αραβοσίτου.

12 Ως προς το λόγο ακυρότητας που βασίζεται στον ισχυρισμό ότι το ποσό των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών που εφαρμόζονται στο σύνολο των προϊόντων και υποπροϊόντων που προέρχονται από τη μεταποίηση μιας και της αυτής ποσότητας αραβοσίτου υπερβαίνει σαφώς το αντισταθμιστικό ποσό που εφαρμόζεται σ' αυτή την ποσότητα αραβοσίτου, παρατηρείται ότι η Επιτροπή αιτιολογημένως αμφισβήτησε το ότι οι σπόροι — ή τα θραύσματα — αραβοσίτου προέρχονται από μεταποίηση αραβοσίτου. Κατά τη γνώμη της, πρόκειται απλώς για υπολείμματα ως προς τα οποία δεν μπορεί να εφαρμοστεί ο ανωτέρω λόγος ακυρότητας.

13 Στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπεται στο άρθρο 177 της Συνθήκης, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, αλλά αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο να προβεί στη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών που είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς. Κατά συνέπεια, δεν χρειάζεται, βάσει των ήδη υπαρχόντων στοιχείων, να επεκταθεί στα θραύσματα αραβοσίτου (διάκριση 23.02 Α Ι) το ανίσχυρο που ανα-

γνωρίστηκε με την απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, σε περίπτωση που διαπιστώσει ότι οι σπόροι — ή τα θραύσματα — αραβοσίτου δεν είναι απλώς υπολείμματα αλλά αποτελούν υποπροϊόν του αραβοσίτου, να υποβάλει εκ νέου ερώτημα στο Δικαστήριο.

14 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι οι διατάξεις του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής είναι ανίσχυρες κατά το μέτρο που καθορίζουν τα νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά που εφαρμόζονται κατά την εξαγωγή αλευρόκολλας (δασμολογική κλάση 23.03), καθώς και προϊόντων που εμπίπτουν στις κλάσεις 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001.

Επί του δευτέρου, τρίτου και τετάρτου ερωτήματος

15 Με τα ερωτήματα αυτά, το εθνικό δικαστήριο ζητεί ουσιαστικά από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τα όρια και τις συνέπειες του ανισχύρου του κανονισμού 652/76, το οποίο αναγνωρίστηκε με την ανωτέρω απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, ενόψει, ειδικότερα, του σημείου 3 του διατακτικού της απόφασης αυτής.

16 Υπενθυμίζει, καταρχάς, σχετικά ότι το Δικαστήριο έχει ήδη δεχτεί με την απόφασή του της 13ης Μαΐου 1981 (International Chemical Corporation, 66/80, Συλλογή σ. 1191) ότι απόφαση του Δικαστηρίου που αναγνωρίζει, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης, το ανίσχυρο πράξεως ενός οργάνου, ειδικότερα δε κανονισμού του Συμβουλίου ή της Επιτροπής, αν και απευθύνεται ευθέως μόνο στο δικαστή που υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο, αποτελεί επαρκή λόγο και για κάθε άλλο δικαστή να θεωρήσει την εν λόγω πράξη ανίσχυρη καθόσον είναι τούτο αναγκαίο για την απόφαση που πρέπει να εκδώσει.

17 Δεύτερον, πρέπει να τονιστεί ότι η δυνατότητα που έχει το Δικαστήριο να περιορίζει διαχρονικά τα αποτελέσματα της αναγνώρισης του ανισχύρου κανονιστικής πράξεως, στο πλαίσιο εκδόσεως προδικαστικών αποφάσεων που προβλέπεται από την παράγραφο 1, στοιχείο β), του άρθρου 177, στηρίζεται στην ερμηνεία του άρθρου 174 της Συνθήκης καθόσον αφορά την απαραίτητη συνοχή μεταξύ αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως και προσφυγής ακυρώσεως που θεσπίζεται από τα άρθρα 173, 174 και 176 της Συνθήκης, οι οποίες αποτελούν δύο τρόπους εφαρμογής του ελέγχου της νομιμότητας που προβλέπει η Συνθήκη. Η δυνατότητα διαχρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων του ανισχύρου ενός κοινοτικού κανονισμού, είτε στο πλαίσιο του άρθρου 173 είτε στο πλαίσιο του άρθρου 177, αποτελεί αρμοδιότητα η οποία έχει επιφυλαχθεί υπέρ του Δικαστηρίου από τη Συνθήκη, χάρη της ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου σ' ολόκληρη την Κοινότητα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση της απόφασης της 15ης Οκτωβρίου 1980, στην οποία αναφέρεται το εθνικό δικαστήριο, η προσφυγή στη δυνατότητα που προβλέπει το άρθρο 174, δεύτερη παράγραφος, βασί-

ζεται σε σκέψεις που αφορούν την ανάγκη υπάρξεως ασφάλειας δικαίου και οι οποίες εκτίθενται εκτενέστερα στην παράγραφο 52 του σκεπτικού της εν λόγω απόφασης.

18 Διευκρινίζεται σχετικά ότι, όταν δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους, το άρθρο 174, δεύτερη παράγραφος, επιφυλάσσει υπέρ του Δικαστηρίου εξουσία εκτιμήσεως ώστε να καθορίζει συγκεκριμένα, κατά περίπτωση, τα αποτελέσματα της κανονιστικής πράξεως που κηρύσσεται άκυρη, τα οποία πρέπει να διατηρηθούν. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο κάνει χρήση της δυνατότητας που έχει να περιορίζει στο παρελθόν το αποτέλεσμα της αναγνώρισης του ανισχύρου μέσα στο πλαίσιο του άρθρου 177, σ' αυτό εναπόκειται να καθορίσει αν μπορεί να προβλεφθεί, είτε υπέρ του διαδίκου που εισήγαγε την υπόθεση ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου είτε υπέρ οποιουδήποτε άλλου επιχειρηματία που είχε ενδεχομένως ενεργήσει κατ' ανάλογο τρόπο πριν από την αναγνώριση του ανισχύρου, εξαίρεση από το διαχρονικό αυτό περιορισμό του αποτελέσματος, ο οποίος προβλέπεται στην απόφαση του Δικαστηρίου, ή αν, αντιθέτως, η αναγνώριση του ανισχύρου το οποίο παράγει αποτελέσματα μόνο για το μέλλον αποτελεί πρόσφορο μέτρο ακόμα και για τους επιχειρηματίες που είχαν την πρωτοβουλία να λάβουν εγκαίρως μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν τα δικαιώματά τους.

19 Το ερώτημα πάντως αυτό, που αφορά τον προσδιορισμό της έκτασης εφαρμογής της απόφασης της 15ης Οκτωβρίου 1980, στερείται ενδιαφέροντος στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία εισήχθη ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου στις 30 Δεκεμβρίου 1981, δηλαδή μετά την αναγνώριση του ανισχύρου των διατάξεων που αναφέρονται στο πρώτο ερώτημα.

20 Συνεπώς, στα ερωτήματα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο προσήκει η απάντηση ότι πρέπει να γίνει δεκτό, όπως ήδη έκρινε το Δικαστήριο με την ανωτέρω απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1980, ότι η αναγνώριση του ανισχύρου των διατάξεων του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, δεν επιτρέπει να τεθεί πάλι υπό αμφισβήτηση η είσπραξη ή η καταβολή νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών, στις οποίες προέβησαν οι εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων αυτών, για το χρόνο πριν από την απόφαση που αναγνώρισε το ανίσχυρο.

Επί των δικαστικών εξόδων

21 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η οποία υπέβαλε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε, με απόφαση της 7ης Ιουνίου 1983, το Tribunal d'instance του Παρισιού (1ου Διοικητικού Διαμερίσματος), αποφαίνεται ότι:

1) Οι διατάξεις του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής είναι ανίσχυρες κατά το μέτρο που καθορίζουν τα νομισματικά αντισταθμιστικά ποσά που εφαρμόζονται κατά την εξαγωγή αλευρόκολλας (δασμολογική κλάση 23.03) καθώς και προϊόντων που εμπίπτουν στις κλάσεις 11.08 A I, 17.02 B I α, 17.02 B I β, 17.02 B II α, 17.02 B II β, 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001.

2) Η αναγνώριση του ανισχύρου των διατάξεων του κανονισμού 652/76 της Επιτροπής, της 24ης Μαρτίου 1976, δεν επιτρέπει να τεθεί πάλι υπό αμφισβήτηση η είσπραξη ή η καταβολή νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών, στις οποίες προέβησαν οι εθνικές αρχές βάσει των διατάξεων αυτών, για το χρόνο πριν από την απόφαση που αναγνώρισε το ανίσχυρο.

Mackenzie Stuart Bosco Due Κακούρης

Pescatore Koopmans Everling Bahlmann Galmot

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Φεβρουαρίου 1985.

Ο γραμματέας

P. Heim

Ο πρόεδρος

A. J. Mackenzie Stuart